

חובבי ציון לבית רוז'ין

פרק היסטורי

א.ד. ברנד

בדברי ימיה של העליה היהודית לארץ ישראל, ישנו פרק שמעולם לא נחקר כל צרכו, פרק שלא זכה להתחחסות מספקת בידי כותבי קורות העתים. זהו פרק שנותר סתום וחתום, ורבים כלל אינם יודעים על קיומו. פרק זה, הוא מפעל העליה של צדיקי חצר הקודש רוז'ין.

צדיקי בית רוז'ין מסרו את כל כולם למען קדושת הארץ וחיזוק הישוב היהודי. חלקם אף זכו לחון בעצמם את עפר הארץ הקדושה, ויש מהם שסייעו בבנינה כמו ידיהם ממש. מה אירע שם? מה גרם לנסיכי השושלת הנודעת בגינוני המלכותיות וההדר, לוותר

חסידיו באירופה. מסופר, כי כאשר נשאל מדוע אינו עולה בעצמו לארץ, השיב: "אם הייתי בא לארץ ישראל, היו שואלים אותי, למה באת לכאן בלי היהודים שלך? ומה אענה אז?" (ישראל קלפהולץ, בית רוז'ין, בני ברק, תשמ"ז, עמ' רמח).

צאצאיו של הסבא קדישא רבי ישראל זי"ע המשיכו את מפעלו לישוב ארץ הקודש. נכדו, הרה"ק ר' יצחק מבוהוש זי"ע, פעל בשיתוף פעולה הדוק עם אגודת 'דורש לציון' למען קידום מטרה זו. בתמיכת האדמו"ר, עלו רבים מחסידיו לארץ, והיו ממייסדי המושבות ראש פינה וזכרון יעקב.

עם זאת, הדגיש הרבי זי"ע כי יישוב הארץ מוכרח להיעשות לפי ההלכה, ופניה של המדינה המוקמת מוכרחת להיות פנים יהודיות מובהקות. וכך מעיד בנו, הרה"ק ר' יעקב מהוסיאטין זי"ע:

בקטוביץ' - שבת פר' תבוא, באו אליו אנשים חשובים ונשואי פנים, אורחי גרמניה 'בני ברית'. מטרת בואם: לדבר אתו על תנועת 'חיבת ציון' ולרכוש את תמיכתו. הוא בקש אותם לבאר לו את כיוון התנועה. הם השיבו: המטרה היא לעשות בית לאומה הישראלית כדי שיחיו תחת תנאי התפתחות טבעיים ובריאים, כי חיי האומה בתפוצות כרוכה בהם סכנה רוחנית וחומרית. רוחנית-טמיעה. חומרית - מצד האנטישמיות. שאלם אבא מארי ז"ל: "ולמה דווקא בפלשתינא?" הם תמחו קצת על השאלה הזאת וענו: הלא פלשתינא ארצנו היא. 'יש לכם דוקומנטים המעידים שפלשתינא ארצנו היא' שאלם - הם עמדו נבוכים ושתקו. ויאמר להם אדמו"ר זצוק"ל: 'פרשת השבוע (והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' א-להיך נותן לך נחלה), היא הדוקומנט. בה כתובים תנאי המתנה, וגם התוצאות אם התנאים לא יקוימו. כולנו יודעים, שהכל בא בדיוק כמו שכתוב, האמנם עצומים אתם מאלה שבגלל מעשיהם גורשו מן הארץ. ההנכם יותר חכמים מאלה, שכבר נחלו את הארץ והשתרשו בה ולא יכלו להחזיק

בית המדרש של חסידות דרווהוביטש ברחוב מלאכי בירושלים

לחלוטין על כבודם ותאדם, כאשר הדבר נגע ביישוב הארץ? ספרים שלמים ידרשו כדי לספר את הסיפור בשלמותו, אולם לעת עתה נסתפק בקווי מתאר כלליים, שיתנו לקורא טעימה מעולמם המופלא של אותם ענקי הרוח.

מפעלם של האדמו"רים לבית רוז'ין לפיתוח ארץ הקודש, החל עוד באבי השושלת, הרה"ק ר' ישראל מרוז'ין זי"ע [התקנ"ז-התרי"א]. מפעלותיו של הצדיק למען ארץ הקודש, ידועות ומפורסמות. הוא אסף כספים רבים למען הישוב היהודי, ורכש בעצמו קרקעות רבות מידי השלטון העות'מאני, אף במחיר של חיכון עם השלטון הרוסי [שהיה ביריבות עם העות'מאנים והיה מעוניין גם הוא ברכישת קרקעות בארץ].

רבים וטובים כבר עסקו בשאלה מדוע למרות כל זאת, לא עלה ר' ישראל לארץ הקודש בעצמו. תשובות רבות ושונות נאמרו בכך, ואין כאן המקום להרחיב. ההנחה הרווחת היא, שהוא חשש להותיר מאחור את

על הקמת אגודה חדשה שתיקרא 'ישוב ארץ ישראל', ותקדם עלית יהודים לארה"ק על פי רוח התורה וההלכה.

פעולתה הראשונה של האגודה הייתה לפרסם 'קול קורא' בעיתון 'הצפירה', אשר בו הצהירה על מטרותיה. דבריו של קול קורא זה, מאלפים ונוקבים עד ימינו:

הופיע פתאם הרעיון הציוני בעולם, רעיון שעשייתו על טהרת הקודש הוא חובת כל עם ישראל. אבל אנחנו החרדים תחת להיות מוזרזין ומקדימין לקחת על שכמנו עבודת הקודש של התישבות הארץ בדרך התורה והדת ולאפשר לנו, לבנינו ולבנותינו לקחת חבל בעבודה הזאת על טהרת הקודש, נסוגנו אחור והנחנו את המצוה הרבה והקדושה הזאת רק בידי הציוניים. ואם כי המה יהודים נאמנים לעמם, אבל אינם דואגים לקיום התורה והמצוות עפ"י המסורה. תוצאות חבוך ידינו הן מפחידות. בגלות עזבו צעירינו את מחנה החרדים ובארץ ישראל אין לנו חלק ונחלה בישוב החדש! (הצפירה, י"ג ניסן, תרע"ח)

על הכרוז חתם האדמו"ר מדרוהוביטש, יחד עם רבנים ואדמו"רים נודעים נוספים. למרות שהאדמו"רים מסדיגורא והוסיאטין לא חתמו על הכרוז, הם היו חברים פעילים באגודה, והשתתפו בדיוניה.

בשנת התרפ"ב התקיימה ועידת המדינות המנצחות במלחמה בעיר סן-רמו. כחלק מהחלטות הוועדה, אשררו המעצמות את הצהרת בלפור המבטיחה להעניק בית לעם היהודי בארץ ישראל.

ר' שלמה'ניו מסדיגורא, סיפר לימים: כשהגיעה ידיעה זו לווינה, הדפיס היומן 'ווניר מרגציטונג' הוצאה מיוחדת. הידיעה הגיעה לאוזני האדמו"ר הדרוהוביטשי, ובלי להתמהמה רגע לבש מעילו, מיהר למערכת העיתון, קיבל עשרות עותקים ויצא לרחוב טאבורשטרסה כשהוא מכריז: 'יהודים! בשורה טובה! איקסטרה אויסגבה! בשורה טובה!' ונתן לכל דורש גיליון.

בצעדי ריקוד פסע עד הגיעו ללשכת 'ישוב ארץ ישראל'. בלשכה נמצאו אז כמה מראשי החברה, ובניהם גזבר הוועד המרכזי, האדמו"ר ר' יוסף יעקב טברסקי הסטניסלבי, ר' ליבל טויבש, המזכיר הרב משה רייך ואנכי. עם כניסתו קרא בקול רועד מהתרגשות גיל: 'מזל טוב! סוף כל סוף הודה עשו על הברכות!', עלה על השולחן הארוך ופתח ברקידה נלהבת. הנוכחים תפסו עמדות סביב השולחן כדי לשמור עליו, שלא יפול מעל השולחן מרוב התרגשות.

במהרה התברר, כי השמחה הייתה מוקדמת מדי. בריטניה הגדולה, שקבלה את מנדט השליטה בארץ, הגבילה את העליה היהודית אליה באמצעות סרטיפיקטים. אגודת 'ישוב ארץ ישראל' פעלה כדי להשיג סרטיפיקטים

הסבא קדישא רבי ישראל מרוז'ין זי"ע ג' מרחשון

בשנת תרצ"ז, עלה הרה"ק רבי יעקב מהוסיאטין זי"ע גם הוא לארץ ישראל והתיישב בתל אביב. בשנת תש"ט, לאחר פטירת חותנו, הפך לממלא מקומו כאדמו"ר מהוסיאטין. הוא חדל ממעורבות ציבורית, אך בשולחנותיו הטהורים חיווה את דעתו לגבי ענייני השעה.

ביום שישי, ערש"ק פר' אמור, תש"ח, הוכרזה עצמאות המדינה. בעקבות כך, פתחו מדינות ערב בפלישה מתואמת לארץ ישראל. למחרת, שוחח האדמו"ר על נושא זה ואמר:

אנו עומדים במלחמה כבדה, מלחמת מגן, כחות החושך והטומאה נאספו עלינו

למנוע שלטון ישראל אף על חלק קטן של ארץ ישראל. אין אנו דוחקים את הקץ, אבל הקץ דוחק אותנו. הצרות והתלאות ומאורעות הדמים בעשרת השנים האחרונות דחפונו לארץ ישראל, והכריחונו למאמצים בכוון פריקת עול זדים מעל צוארנו ושחרור הארץ מידי נכריים. גם לא מרדנו באומות העולם, הלא הן הכירו בזכותנו על מדינה עצמאית בארץ ישראל. גם לא עלינו בחומה יחד ביד חזקה (עי' רש"י כתובות ק"א). כי אם ברשיונות כניסה, מעט, מעט, או בצנעה, לא השתמשנו באניות מלחמה. אדרבה, אומות העולם - הם עברו על שבועתם לא להשתעבד בישראל יותר מדי, הן עוד הוסיפו להרע: ענו ורצחו.

מנגד, הבהיר: "צריך לזכור, כי הקמת המדינה היהודית, אף כי אין ערוך לחשיבותה, עדיין אינה הגאולה המקווה שהובטחה לנו, הגאולה האמתית קשורה בביאת משיח בן דוד".

המתנדבים ועבד באדמה הסמוכה לביתו. במקביל, הנהיג האדמו"ר חצר חסידית יהודית, אשר משכה אליה יהודים מכל גווני הקשת. סופר ירושלמי תיאר את חצרו: "אור זורח מפינה זו לתוך נפשותינו. באותו בית מצטופפים חסידים ישישים וותיקים, שמביטים על זרע קודש במבט המקובל מקדמת דנא. אך בצד אלה אתה מוצא חכמים וסופרים, גם אנשי שמאל מובהקים. כמה מראשי 'ההסתדרות' היו כאן אורחים קבועים, כמעט אורחים. האור הזורח מושך אותם, מושך רבים... גם בני עדות המזרח, מי מפרס ומי מארם נהריים ומי מבבל".

האדמו"ר מדרוהוביטש זצ"ל נלקח לבית עולמו בל' בניסן התרפ"ד, לאחר מחלה קשה. הרה"ק ר' אברהם יעקב מסדיגורא [האביר יעקב], סיפר כי הרבי סבל מיסורים קשים, "אולם בשעה שדברו עמו בעניני ארץ ישראל וקדושתה, היה נראה כאילו כלל אינו מרגיש ביסוריו".

בית הכנסת של אדמו"רי הוסיאטין בתל אביב

בית המדרש של חסידות דרווהוביטש ברחוב מלאכי בירושלים

כל ימיו היה מעורר על אהבת הארץ והחובה לפעול למען ישובה. שגורים היו על לשונו דברי ספר חרדים (פרק נט): "וצריך כל איש ישראל לחבב את ארץ ישראל ולבוא אליה מאפסי ארץ בתשוקה גדולה, כבן אל חיק אמו, ובפדיון הארץ - מהרה תהיה הגאולה" (מאיר צבי גרומן, תולדות יעקב - אדמו"ר הוסיאטין, פתח תקווה, תשע"ט, עמ' 156). נלקח לבית עולמו בי"ח בחשוון תשי"ז.

גם הרבה מנדיבי לב חפצו והשתוקקו לרכוש מקום בית הכנסת, לנחלת עולם בכסף מלא, באשר איזו להם אחוזת נחלה בבית כנסת גדול וקדוש זה השוכן בתוככי ירושלים עיה"ק. הרוכשים אף קיבלו שטר מיוחד שהיה מכונה "ספר המקנה", ובו היה מסומן המקום הנרכש במצדו ובצדדיו, כתוב וחתום בידי הממונים והגבאים, בכח והרשאה המסורים להם מרבותינו הקדושים נשיאי הארץ.

מידי שנה בשנה ביום ג' חשון, יומא דהילולא של הרה"ק מרוז'ין, היו מתכנסים ובאים להיכל בית הכנסת המוני חסידי בית רוז'ין בראשות ובהשתתפות כל צדיקי רוז'ין, לעריכת השולחן הטהור בצוותא חדא (אגרות הרה"ק מרוז'ין - פרק ה').

להחזיר עטרה ליושנה

כיום (תש"פ) מתבצעות עבודות שחזור, ועמל רב נדרש על מנת להגיע לרמת שחזור מרבית, שביית הכנסת החדש יהיה תעתיק מדויק של בית הכנסת שהוקם ב"ב באב תרל"ב. גובהו של בית הכנסת עתיד להיות מרשים בעז"ה, יהיה זה המבנה הגבוה ביותר ברחבי הרובע היהודי. כולנו מכירים את המבנה המרשים והגבוה של ביה"כ"נ החורבה המשוחזר, ובית הכנסת 'תפארת ישראל' יהיה גבוה בכמטר אחד יותר ממנו.

לפני עבודות הבניה ערכו במקום חפירות עמוקות, ונגלה מחזה מרהיב, שייתכן ואפילו בוני בית הכנסת לא נחשפו אליו: רשת מקוואות תת-קרקעית מסועפת, ככל הנראה מתקופת בית ראשון, ומעליה עוד שכבה שנבנתה תקופה ארוכה לאחר מכן, ככל הנראה מתקופת בית שני. המקום קרוב מאד למגורי הכהנים בזמן בית המקדש, וייתכן מאד שכאן טבלו הכהנים בבוקר לפני עבודתם בבית המקדש.

חז"ל (חולין ס, ב) אומרים על הפסוק: "צידונים יקראו לחרמון שריון", לשם מה התורה צריכה ללמד אותנו דבר זה? תנא: שניר ושריון - מהרי ארץ ישראל, מלמד שכל אחד ואחד מאומות העולם הלך ובנה לו כרך גדול לעצמו, והעלה לו על שם הרי ארץ ישראל, ללמדך: שאפילו הרי ארץ ישראל חביבין על האומות העולם.

דרשות אלה של חז"ל מזכירות את 'המרוץ' שהתנהל לפני כמאה שנה בין אומות העולם על רכישת אדמות והשפעה בארץ ישראל ובפרט בירושלים. עדות לכך אפשר למצוא עד היום בשמות מקומות שונים בעיר הקודש: 'המושבה הגרמנית', 'הגבעה הצרפתית', 'בית החולים האיטלקי', 'המושבה האמריקאית', 'מגרש הרוסים' ועוד ועוד. נדמה שאין עוד ארץ בעולם, בוודאי לא ארץ כה קטנה, שעמים כה רבים ושונים זה מזה ניסו להשתלט עליה, עמים שרובם שכנו במרחק אלפי קילומטרים ממנה ובכל זאת השתדלו בכל כוחם להיאחז בה. ללמדך שאפילו אומות העולם מחביבין את הארץ הקדושה, ק"ו שאנו בני ישראל צריכים לחבבה עד מאוד.

חצר סרגיי, במתחם מגרש הרוסים

תפארת ישראל מצדו

עצום ושיגרו בדחיפות לירושלים אל רבי ניסן תוך שהוא מצווהו **לקנות את הקרקע הזו בכל מחיר**. אכן, הכסף הגיע לתעודתו בשעה הנכונה, וזמן קצר ביותר לאחר סיום העסקה על הצד הטוב ביותר בידי האמונות של רבי ניסן בק, הגיעו שלוחי הצאר הרוסי בנסיון לקנות את החלקה. נקל להבין איך התעוררה חמתם עד להשחית בשמעם כי שלוחי הרבי מרוז'ין הקדימום... אך את הנעשה אין להשיב.

כפיצוי וכתחליף, קנה הצאר הרוסי באמצעות שלוחיו אנשי הכנסיה בירושלים, את קרקע חצר סרגיי מחוץ לחומות, שם הוקם המתחם הגדול והמוכר עד היום כ"מגרש הרוסים" [ראה מסגרת], במקום השטח בתוך הרובע היהודי שנקנה על ידי רבי ניסן בק בכספו ובמצוותו של הרבי מרוז'ין, **שצוהו לבנות במקום בית כנסת גדול ומפואר**.

ותשלם המלאכה תרל"ב

בנייתו של בית הכנסת התעכבה רבות, וניכר היטב עד כמה מתאמצים כוחות האופל לעכב את השלמת בנייתו לתלפיות. תוך כדי הכנת התכניות והנחת היסודות, נסתלק הרבי מרוז'ין מהאי עלמא, ואת מקומו על כס ההנהגה בסדיגורה תפס בנו, מרן אדמו"ר הזקן רבי אברהם יעקב זיע"א. בימיו ובהשתדלותו הושלמה המלאכה, לאחר שנים ארוכות ורבות, ובית הכנסת המפואר הזה התנוסס על תילו. ותשלם המלאכה בשנת תרל"ב, ונקרא שם בית הכנסת **"תפארת ישראל" ע"ש הסבא קדישא מרוז'ין**.

מה נהדר היה מראה בית הכנסת המפואר הזה בעיר העתיקה, שהתנשא גבוה מעל כל בתי העיר, בהתאם להלכה שנפסקה בשולחן ערוך (שו"ע או"ח קג, ב) כי בית הכנסת צריך להיות גבוה מעל בתי העיר. בית כנסת זה, ובית כנסת החורבה לעדת הפרושים, היו מעין ה"סמל המסחרי" של ירושלים של מעלה, של עיר הקודש והמקדש, ומסביבם פיצו בעוז חייה היהודיים הרוחניים של ציון המצוינת. צדיקי בית רוז'ין אשר מושבם היה במזרח אירופה, היתה מצודתם פרוסה על בית הכנסת הזה, וקשרים עמוקים נקשרו בין מזרח למערב סביב בית כנסת זה. כל צדיקי בית רוז'ין, טשרנוביל וויז'ניץ, רכשו להם מקומות ישיבה קבועים בבית הכנסת, מתוך קשר חם ועמוק למקום קדוש זה שנוסד על ידי הסבא קדישא מרוז'ין, אשר הבטיח כי התפילות יבקעו להן נתיב לרקיע דרך קירותיו.

פרק ב'

גדולי ישראל בונים את ארץ ישראל

בגיליונות הקרובים נביא סיפורים על גדולי ישראל שהתעסקו בבניין הארץ, מתוך הספר החדש **נחלת יעקב - חמישים פרקים על גדולי ישראל שבנו את ארץ הקודש** (ניתן להשיג ברשת יפה נוף).

הפעם נאחד את שני הסיפורים על גדולי ישראל ועל חסידים ואנשי מעשה לפרק אחד, שתחילתו לפני כמאה וחמישים שנה וסיומו עדיין מחכה לגאולה בב"א.

מראש הג'רמק ועד למגרש הרוסים

הצאר הרוסי לקנות חלקת אדמה באיזור הרובע היהודי, בסמיכות רבה לכותל המערבי ולהר הבית, מתוך מטרה לבנות במקום מרכז נוצרי רחב מימדים וכנסיה שתשרת את הצלבנים והנוצרים מהעדה הפרובסלבית-רוסית. ר' ניסן, החסיד הנאמן, מיהר להעביר את תוכן הידיעה לפני רבו הצדיק מרוז'ין, ביודעו נאמנה את מסכת המאבקים והמלחמות שהיתה נטושה בין כוחות הקדושה לכוחות הטומאה עוד מקדמת דנא. רוחו של הרבי מרוז'ין נסערה עד

ב"ק שמו. זקני ירושלים מגלגלים את שמו על שפתותיהם עד היום בדחילו ורחימו, כמי שהרחיב את גבולות הקדושה, וכמי שבחזונו פעל רבות להרחבת גבולותיה של העיר בכמות ובאיכות. ר' ניסן היה בנו של רבי ישראל "מדפיס", בעליו של בית הדפוס הראשון בארץ, אשר הדפיס ספרים חשובים ביותר בבתי הדפוס שלו בצפת ובירושלים, והיה גם מחלוצי היישוב ומבוניו. כבר בשנת תקצ"א עלה רבי ישראל מברדיצ'וב עירו להתגורר בצפת ת"ו בפקודת רבו הקדוש מרוז'ין, ולאחר רעש האדמה הקשה בשנת תקצ"ז הקים את הכפר היהודי-החסידי הראשון, על ראש הג'רמק החולש על מירון. במקום זה אף זכה לביקורה של משפחת השר מונטיפיורי, אולם היישוב במקום זה לא החזיק מעמד עקב קשיים אדירים בהם נתקלו המתיישבים, ורבי ישראל יחד עם בנו רבי ניסן עברו להתגורר בירושלים עיר הקודש.

בית הכנסת 'תפארת ישראל' ההולך ונבנה, תשרי תשפ"ה. קרדיט: יוסף אלי שטיינברג

בית הכנסת תפארת ישראל

באחד הימים גונבה לאזנו של ר' ניסן ידיעה מרעושה, לפיה מתכנן מאד כשקיבל את הידיעה, ונפשו לא מצאה מרגוע. "היו לא תהיה" התבטא בנחרצות. הרבי מיהר וכינס סכום כסף

הרבי מרוז'ין זי"ע

ידועה היתה חובתו של הרבי רבי ישראל מרוז'ין אבי שושלת בית רוז'ין (הכוללת את חסידות סדיגורה, צ'רטקוב, הוסיאטיץ, בוואן, בוהוש ועוד), לארץ הקודש, אותה הוריש לצאצאיו. כל אדמו"רי בית רוז'ין נודעו בחיבתם הרבה לארץ וחלקם אף זכו לעלות לארץ לפני השואה. היה מחנך את חסידיו לראות ולחפש תמיד את טוב הארץ. פעם דבר איש אחד לפני הרה"ק מרוז'ין זי"ע על יושבי ארץ ישראל שאינם מתנהגים בטוב,

בית כנסת תפארת ישראל בבניו לפני שנחרב בתש"ח

בית הכנסת תפארת ישראל לפני תשי"ח ביום שלג

שכונת בתי ניסן ב"ק ליד שער שכס

וגער בו הס"ק מרוז'ין ואמר "הלא זה עון גדול וקשה יותר מן חטא המרגלים, כי הם שבחו את ארץ ישראל כמו שכתוב 'וְגַם זָבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ הִיא' (במדבר יג, כז), רק שדיברו על הגויים עובדי עבודה זרה, שנאמר 'אִפְסֵי עַיִן עַל הָעַם הַיֵּשֵׁב בְּאֶרֶץ' והיה ענשם כל כך קשה, מכל שכן כשמדברים על בני ישראל יושבי הארץ הקדושה (שבת מישאל ג, שיד).

ר' ניסן ב"ק

חסיד מפואר היה לו לרבי מרוז'ין בירושלים עיר הקודש, ורבי ניסן

